

شناسایی الگوهای ذهنی رفتارهای خشونت‌آمیز با استفاده از روش‌شناسی کیو: در میان هنرجویان هنرستانی

طاهره سلیمان نژاد^۱، محمد سلیمان نژاد^{۲*}

چکیده

زمینه: سلامت دانش‌آموزان به‌عنوان سرمایه‌های اجتماعی، نقش کلیدی در آینده جامعه دارد. یکی از موارد مهم در حفظ این سرمایه، کاهش رفتارهای خشونت‌آمیز و بهبود جامعه‌پذیری آنان است. این پژوهش باهدف شناسایی الگوهای ذهنی مؤثر بر علل رفتارهای خشونت‌آمیز در میان هنرجویان هنرستان‌های شهر کرج انجام‌شد.

روش بررسی: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش، اکتشافی بوده و به روش ترکیبی (کیفی-کمی) انجام‌شد. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های ساختارمند و جدول کیو گردآوری شدند. در بخش کیفی، با ۲۵ دانش‌آموز و کارکنان مدرسه مصاحبه و با استفاده از تحلیل تماتیک، دیدگاه‌ها در قالب ۶۵ گزاره و ۳۸ گویه استخراج گردید. در بخش کمی، کارت‌های حاوی این گزاره‌ها به ۲۲ دانش‌آموز دارای رفتارهای خشونت‌آمیز ارائه و با استفاده از تحلیل عاملی کیو و چرخش واریماکس، الگوهای ذهنی استخراج شد.

یافته‌ها: نتایج تحلیل نشان داد که ۸ الگوی ذهنی به‌عنوان علل اصلی رفتارهای خشونت‌آمیز شناسایی شده‌اند. این الگوها به ترتیب شامل: چالش‌های اقتصادی خانوادگی، تعامل با دوستان دارای رفتارهای خشونت‌آمیز، گسست عاطفی در خانواده، تشویق به خشونت‌ورزی، بی‌انگیزگی تحصیلی، تمایل به نمایش هویت قلدرمنشی، میل به لذت طلبی و فروپاشی محیطی و فردی هستند. **نتیجه‌گیری:** الگوهای ذهنی شناسایی شده، به‌خوبی دلایل رفتارهای خشونت‌آمیز دانش‌آموزان را تبیین کرده و می‌توانند مبنای طراحی مداخلات آموزشی و اجتماعی مؤثر قرار گیرند.

واژه‌های کلیدی: خشونت، دانش‌آموزان، روش‌شناسی کیو، الگوهای ذهنی، هنرستان.

۱. مرکز تحقیقات تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت، علوم پزشکی البرز، کرج، ایران

۲*. نویسنده مسئول. استادیار گروه آموزش علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۱۴۶۶۵-۸۸۹ تهران، ایران msdt59@yahoo.com

مقدمه

تغییرات و تحولات سریع در جامعه در حال گذار ایران، همراه با تغییرات ساختاری و نهادی، مسائل و نیازهای جدیدی را برای نوجوانان ایجاد کرده است. دوره نوجوانی یکی از مهم‌ترین مراحل فرایند رشد انسان به شمار می‌آید. هویت‌یابی و ابراز وجود در این دوران، موجب بروز واکنش‌های متنوع نسبت به وقایع پیرامون می‌شود (۱). یکی از واکنش‌های رایج در این دوره، گرایش به رفتارهای هیجانی و گاه خشونت‌آمیز است. پژوهش‌های روان‌شناختی نشان می‌دهند که نوجوانان در جوامع در حال گذار، به دلیل فقدان ثبات و تغییرات ناگهانی در ارزش‌ها و هنجارها، به دنبال هویت‌یابی هستند و در صورت نبود حمایت‌های اجتماعی مناسب، تمایل بیشتری به رفتارهای خشونت‌آمیز پیدا می‌کنند (۲). این مسئله به‌ویژه در هنرستان‌ها که ترکیب دانش‌آموزان با زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی مختلف را در خود جای می‌دهند، بارزتر است.

تأثیرات خانوادگی و اجتماعی می‌توانند رفتارهای خشونت‌آمیز دانش‌آموزان را تقویت کنند، به‌ویژه زمانی که آن‌ها در محیط‌های پرتنش زندگی می‌کنند و رفتارهای پرخاشگرانه را مشاهده می‌کنند. برای پیشگیری از این رفتارها، بررسی الگوهای ذهنی و روش‌های مداخله در مدارس ضروری است (۳). قرار گرفتن کودکان در معرض خشونت از سوی والدین، همکلاسی‌ها یا دیگر افراد در محیط‌های مختلف زندگی و مشاهده مکرر رفتارهای خشونت‌آمیز در محله و اجتماع، اثرات منفی عمیقی بر سلامت جسمی و روانی آنان بر جای می‌گذارد (۴). خشونت در مدارس، با کاهش عزت‌نفس و افت خودکارآمدی دانش‌آموزان، بر عملکرد تحصیلی آن‌ها اثرات نامطلوبی دارد و موجب بروز اختلالات رفتاری، اضطراب و افت تحصیلی می‌شود (۵). بنابراین خشونت‌ورزی در مدارس، بر عاملان، قربانیان، خانواده، مدرسه و سایر دانش‌آموزان تأثیر منفی می‌گذارد و باعث کاهش انسجام اجتماعی و کارایی

آموزشی می‌شود. این بی‌نظمی و کاهش امنیت در محیط آموزشی، فرآیند یادگیری و جامعه‌پذیری دانش‌آموزان را مختل کرده و تمرکز آنان را از رشد علمی به مقابله با تهدیدات محیطی سوق می‌دهد (۶).

مطالعات گوناگونی در زمینه گرایش به رفتارهای خشونت‌آمیز دانش‌آموزان صورت گرفته که در ادامه به بخشی از آن‌ها اشاره شده است. صادقی ده چشمه و همکاران (۹) در پژوهشی با عنوان «رابطه عدالت آموزشی و خشونت» در میان دانش‌آموزان متوسطه دوم شهرکرد» به تحلیل این رابطه پرداختند. نتایج نشان داد که افزایش آموزش در زمینه عدالت آموزشی می‌تواند به کاهش خشونت، به‌ویژه خشونت کلامی و تعاملات فیزیکی بین دانش‌آموزان کمک کند. این تحقیق با استفاده از پرسشنامه‌های استاندارد سنجش خشونت و پرسشنامه‌ای خاص برای ارزیابی عدالت آموزشی، شواهدی ارائه کرد مبنی بر اینکه درک دانش‌آموزان از عدالت می‌تواند عاملی بازدارنده در مواجهه با خشونت باشد. یافته‌ها اهمیت آموزش عدالت را به‌عنوان روشی مؤثر برای ایجاد فضایی سالم‌تر برای یادگیری تأکید می‌کند.

در پژوهش صالح و همکاران (۱۰) با عنوان «نقش رفتارهای اجتماعی و پیامدهای خشونت: مطالعه‌ای کیفی با فن گراند تئوری» چهار مقوله؛ حوزه خانواده بی‌سامان، حوزه رسانه، معاشران قلدر و مدرسه اقتدارگرا در فرایند ایجاد و بازتولید خشونت نقش داشته‌اند.

در پژوهش حسینی و همکاران (۱۱) با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی تأثیر سبک زندگی بر پرخاشگری و خشونت شهری نوجوانان و جوانان استان لرستان» بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون، به ترتیب قرار گرفتن در موقعیت‌های ناپه‌نجار، مصرف فرهنگی، سبک زندگی و مدیریت بدن، بیشترین تأثیر بر پرخاشگری و خشونت داشته‌اند.

در پژوهش یاری‌قلی و همکاران (۱۲) با عنوان «تجربیات

به روش کمی و کیفی، مربوط به نوجوانان از سال ۲۰۰۴ به بعد انجام شده‌اند، مورد تحلیل قرار داده‌اند. خشونت در فضای مجازی، قلدری مجازی و مزاحمت‌های مجازی سه قلمرو اصلی مورد بررسی در این پژوهش‌ها بوده است. نتایج نشان می‌دهد نوجوانان با پخش عمومی ویدئوهایی اغلب با محتوای جنسی به‌عنوان انتقام استفاده می‌کنند.

لی و همکاران^۷ (۱۷) در پژوهشی با عنوان «خشونت و جراحات غیرکشنده در بین نوجوانان مدارس ویتنامی: برآورد شیوع ملی و عوامل مرتبط با آن» در بین ۲۰۱۹ دانش‌آموز ۱۳ تا ۱۷ ساله ویتنامی بر اساس پیمایش سلامت جهانی انجام داده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که شیوع خشونت و صدمات غیرکشنده در میان دانش‌آموزان به ترتیب ۵.۱۴ و ۴.۲۱ درصد بوده است. همچنین، دانش‌آموزان بزرگ‌تر تمایل کمتری به خشونت در مدرسه دارند و والدین نقش مهمی در پیشگیری از خشونت بین دانش‌آموزان دختر و صدمات غیرکشنده در هر دو جنس ایفا می‌کنند. محققین توصیه کرده‌اند که سیاست‌های آینده باید عوامل فردی و ارتباطات نوجوانان با والدین را مدنظر قرار دهند تا میزان خشونت و آسیب‌های اجتماعی در میان نوجوانان مدرسه‌ای در ویتنام کاهش یابد.

در پژوهش آوارز-گارسیا و همکاران^۸ (۱۸) با عنوان «پیش‌بینی‌کننده‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی خشونت سایبری در میان نوجوانان»، متغیرهای جمعیت‌شناختی (سن، جنس) و متغیرهای مربوط به استفاده از اینترنت، کنترل والدین، شخصیت و رفتارهای ضداجتماعی، با میزان قربانی سایبری شدن مرتبط تشخیص داده‌اند.

در پژوهش پادیللا^۹ (۱۹) با عنوان «ارتباط بین برنامه‌های آموزشی و خشونت در مدارس آمریکا» یافته‌ها نشان داده‌اند که؛ مداخلات اصلاح رفتار، برنامه‌های پیشگیری و آموزشی و

معلمان از عوامل زمینه‌ساز خشونت در مدارس «عوامل مولد خشونت در مدارس شامل ویژگی‌های ژنتیکی، جنسیتی، موقعیتی و بلوغ افراد، ویژگی‌های فیزیکی مدرسه، مشخصه‌های سازمانی و مدیریتی، عوامل فرهنگی و اجتماعی، اقتصادی، خانوادگی و جایگاه رسانه‌ها را شناسایی نموده‌اند.

احمدی (۱۳) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «بررسی میزان خشونت کلامی در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر مریوان و عوامل مؤثر بر آن» به این نتایج دست‌یافت که بین محیط مدرسه، سرمایه اجتماعی و محیط خانواده با خشونت کلامی رابطه معنادار معکوسی وجود داشته است.

در پژوهش پارسامهر و همکاران (۱۴) با عنوان «تأثیر پیوند اجتماعی خانواده بر خشونت میان فردی نوجوانان پسر شهر یزد»، نتایج نشان می‌دهند بین متغیرهای کنترل والدین، دل‌بستگی به خانواده، توافق والدین، سن، پایه تحصیلی و خشونت میان فردی، همبستگی منفی و معناداری وجود دارد. یافته‌های پایان‌نامه زارعی (۱۵) با عنوان «عوامل مؤثر بر خشونت دانش‌آموزان پسرانه متوسطه شهر تهران» نشان داده‌اند؛ مجموعه‌ای از متغیرهای اجتماعی، محیطی، خانوادگی، مدرسه‌ای و فردی بر خشونت دانش‌آموزان تأثیر داشته است.

در پژوهش‌های خارجی ماچادو و همکاران^۱ (۱۶) در پژوهشی با عنوان ترسیم خشونت بین فردی سایبری در میان نوجوانان، به روش مرور سامانمند انجام داده‌اند. برای دستیابی به داده‌ها در پنج پایگاه معتبر (پابمد^۲، اسکوپوس^۳، ساینس دایرکت^۴، سیناهل^۵ و نمایه استنادی علوم اجتماعی^۶)، ۱۸ پژوهش که با موضوع خشونت بین شخصی در فضای مجازی

1. Machado
2. PubMed
3. Scopus
4. Science Direct
5. CINAHL
6. Social Sciences Citation Index

7. Le et al
8. Álvarez-García et al
9. Padilla

شناسایی الگوهای ذهنی رفتارهای خشونت‌آمیز با استفاده...

برنامه‌های تفریحی با رفتارهای خشونت‌آمیز در مدارس ارتباط مثبت داشته‌اند.

در تحقیق سلبیس و همکاران^۱ (۲۰) با موضوع «بررسی خشونت در بین دانش‌آموزان دبیرستانی مالاتیا»، یافته‌های تحقیق حاکی از این بوده که بین متغیرهای عضویت در گروه‌های خلاف‌کار، قرار گرفتن در معرض خشونت و درآمد خانواده با خشونت دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود داشته است.

در پژوهش روانگ کانچاناستر و همکاران^۲ (۲۱) با عنوان «پیمایش رفتارهای پرخطر جوانان: بانکوک؛ تایلند» نتایج حاکی از آن است که بین متغیرهای عزت‌نفس، عملکرد ضعیف، سن، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، اعتیاد والدین، تنش و تضاد خانوادگی و محیط اجتماعی با رفتارهای پرخطر رابطه معناداری وجود داشته است.

مطالعات پیشین نقش عوامل مختلف بر گرایش به خشونت را بررسی کرده‌اند، اما به ذهنیت افراد نسبت به خشونت توجه نشده است. این پژوهش با ذهن کاوی دانش‌آموزان هنرستانی، به بررسی گفتمان و ذهنیت آن‌ها درباره خشونت‌ورزی پرداخته و الگوهای ذهنی متفاوتی را شناسایی می‌کند.

سازمان بهداشت جهانی خشونت را به‌عنوان هر عمل یا ترک فعلی که باعث آسیب به رفاه و سلامت، تمامیت جسمانی، روانی یا آزادی و حق رسیدن به رشد و توسعه کامل کودکان و نوجوانان می‌شود، تعریف کرده است (۲۲). در خصوص طبقه‌بندی خشونت، دسته‌بندی‌هایی صورت گرفته است. گارسیا در یک طبقه‌بندی، رفتارهای خشونت‌آمیز در چهار دسته کلی در نظر گرفته است: خشونت فیزیکی، روانی / عاطفی، رابطه‌ای / اجتماعی و خشونت سایبری. (۲۳)

نظریه‌های زیست‌شناختی عوامل جسمانی و نقایص بدنی

را در بروز رفتارهای خشونت‌آمیز مؤثر می‌دانند و نقش عوامل اجتماعی را نادیده می‌گیرند. در مقابل، رویکرد روان‌شناسی خشونت را به ویژگی‌های شخصیتی و عدم کنترل بر تمایلات درونی افراد مرتبط می‌داند و آن را به‌عنوان یکی از راه‌های بروز لذت طلبی می‌شمارد. (۲۴). در نظریه یادگیری اجتماعی، عوامل اجتماعی و فرهنگی بر توانایی‌های تصمیم‌گیری افراد تأثیرگذار است. این تئوری بیان می‌کند که مردم رفتارهای انحرافی خود را از محیط اجتماعی خود می‌آموزند (۲۵). بنابراین بر مبنای نظریه‌پردازان یادگیری اجتماعی؛ انحراف نه ارثی است و نه اجتناب‌ناپذیر، بلکه در فرایند ارتباط و تعامل با دیگران آموخته می‌شود.

نظریه کنترل اجتماعی رفتار انحرافی را امری فراگیر و جهان‌شمول دانسته که در نتیجه کارکرد ضعیف سازوکارهای کنترل اجتماعی و کنترل‌های شخصی و درونی پدید می‌آید؛ بنابراین ناپهنجاری و بزهکاری، از یک‌سو، محصول عوامل فردی کنترل اجتماعی نظیر خود پنداره منفی^۳، ناکامی، روان‌پریشی و اعتماد به نفس پایین است و از سوی دیگر، سطح پایین کنترل اجتماعی و فقدان تقید و تعهد نسبت به نهادهای اساسی جامعه مانند خانواده و مدرسه منجر به رفتار بزهکارانه می‌گردد. (۲۶)

بر اساس نظریه فشار اجتماعی، نوجوانان با به‌کارگیری روش‌های نامشروعی برای جایگزین کردن مواردی که از آن‌ها سلب شده است و برای انتقام گرفتن از عاملانی که باعث فشار به آن‌ها شده‌اند، اقدام می‌کنند و زمانی که کنترل اجتماعی پایین باشد، برای رهایی از این فشار از مکانیسم جبرانی از جمله خشونت استفاده می‌کنند (۲۷). این نظریه رفتارهای خشونت‌آمیز افراد را بر اساس فشاری که افراد در موقعیت‌های مختلف زندگی روزمره با آن مواجه هستند، تبیین می‌کند.

در نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، تغییرات شدید ایجاد شده

1. Celbis et al

2. Ruangkanchanasetr et al

3. negative self concep

و اختلال در نظم هنجاری جامعه، علت و زمینه پدید آیی مسائل اجتماعی را رقم می‌زند، زیرا این‌گونه تغییرات گسترده و همه‌جانبه، نظم اجتماعی سنتی را در حالت ایوخته قرار داده و از طرف دیگر چون نظم اجتماعی جدید هنوز به‌طور کامل شکل نگرفته است، جامعه با اختلال هنجاری و قواعد اجتماعی مواجه می‌گردد که در این شرایط ظهور مسائل اجتماعی، از جمله خشونت امری اجتناب‌ناپذیر خواهد بود (۲۸).

خشونت در مدارس، به‌ویژه در هنرستان‌های شهرهای بزرگ، فضای آموزشی را پرتنش کرده و احساس امنیت دانش‌آموزان را کاهش می‌دهد که می‌تواند به انزوای اجتماعی و حتی ترک تحصیل منجر شود. (۷) با توجه به تنوع فرهنگی و چالش‌های اجتماعی موجود در هنرستان‌ها، بررسی خشونت در این فضاها از اهمیت بالاتری برخوردار است و نیازمند راهکارهای پیشگیرانه و درمانی است. با توجه به ویژگی‌های جمعیتی و فرهنگی خاص شهر کرج، این منطقه به‌عنوان بستری مناسب برای مطالعه رفتارهای خشونت‌آمیز در نظر گرفته شده است. تنوع فرهنگی و اجتماعی در این شهر اغلب به تعارض‌های هنجاری میان دانش‌آموزان منجر می‌شود و زمینه بروز رفتارهای خشونت‌آمیز را فراهم می‌کند (۸). شناخت عوامل مؤثر بر خشونت در این منطقه به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا مداخلات بومی و مؤثرتری طراحی کنند. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش‌شناسی کیو، به دنبال درک الگوهای ذهنی خشونت میان دانش‌آموزان هنرستانی در کرج است و با طبقه‌بندی عقاید و ادراکات، به شناسایی عوامل خشونت‌ورزی می‌پردازد. این مطالعات می‌توانند در بهبود امنیت و سلامت روانی و ایجاد محیطی ایمن‌تر در مدارس نقش مؤثری داشته باشند.

روش بررسی

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و

روش، اکتشافی و با بهره‌گیری از روش ترکیبی (کیفی-کمی) و به‌طور خاص، با روش‌شناسی کیو (Q) انجام شده است. روش کیو به پژوهشگران امکان می‌دهد تا ادراکات، نگرش‌ها و ذهنیت‌های افراد را درباره یک پدیده شناسایی کرده و آن‌ها را بر اساس شباهت در نگرش‌ها گروه‌بندی کنند، بدون اینکه به سنجش ویژگی‌های فردی آن‌ها بپردازد. (۲۹) در مرحله گردآوری دیدگاه‌ها و نظرات (تشکیل فضای گفتمان)، از روش کیفی و در مرحله بررسی ذهنیت پاسخگویان از رویکرد کمی استفاده شده است. پژوهش‌های ترکیبی، پژوهش‌هایی هستند که با استفاده از ترکیب دو مجموعه تحقیق کمی و کیفی به انجام می‌رسند و شواهد بیشتری برای درک بهتر پدیده‌ها به دست می‌دهند و محدودیت طرح‌های تحقیق کمی و تحقیق کیفی را از میان برمی‌دارند (۳۰). ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه ساختارمند و جدول کیو است. در بخش کیفی جامعه پژوهش شامل دانش‌آموزان هنرستانی شهر کرج با تمرکز بر دانش‌آموزانی است که سابقه‌ی بروز رفتارهای خشونت‌آمیز داشته‌اند یا آگاهی کافی نسبت به این پدیده دارند. همچنین مدیران، مشاوران و متخصصان آسیب‌های اجتماعی مدارس هنرستانی نیز به‌عنوان خبرگان در بخش کیفی مطالعه مشارکت داشته‌اند.

گام‌های اجرایی پژوهش: در پژوهش کیو، پس از انتخاب موضوع، فضای گفتمان با جمع‌آوری اطلاعات از منابع دست‌اول (مصاحبه) و دست‌دوم (پیشینه تحقیق) تشکیل می‌شود. روش نمونه‌گیری در این پژوهش به‌صورت هدفمند انجام شده است. در بخش کیفی، از میان جامعه موردنظر، ۲۵ نفر شامل ۱۲ دانش‌آموز دارای سابقه انضباطی، ۵ دانش‌آموز مطلع و ۸ نفر از مدیران و متخصصان آسیب‌های اجتماعی انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به مطالعه دانش‌آموزان: حضور در هنرستان، سابقه رفتار خشونت‌آمیز یا توانایی تشخیص و درک موقعیت‌های خشونت‌آمیز، رضایت آگاهانه برای شرکت در

شناسایی الگوهای ذهنی رفتارهای خشونت‌آمیز با استفاده...

درخواست شد که هر یک از کارت‌ها را مطالعه نموده و آن‌ها را در سه دسته موافق، مخالف و ممتنع قرار دهند. در گام چهارم، به‌منظور شناسایی ذهنیت‌های مشابه بین مشارکت‌کنندگان و پاسخ به سؤالات پژوهش، از روش تحلیل عاملی کیو استفاده شد. مبنای این روش همبستگی میان افراد است (۲۹). در گام پنجم نیز تفسیر عامل‌ها (ذهنیت‌ها) صورت گرفت.

یافته‌ها

مشارکت‌کنندگان این مطالعه شامل ۲۲ نفر از دانش‌آموزان هنرستانی هستند که سابقه و زمینه بیشتری در انجام رفتارهای خشونت‌آمیز داشته‌اند. دامنه سنی آن‌ها بین ۱۵ تا ۱۹ سال بوده است. توزیع پایه تحصیلی پاسخگویان برابر و در خصوص پایگاه اقتصادی و اجتماعی پاسخگویان و خانواده‌های آن‌ها، اکثریت پاسخگویان معادل حدود ۵۵ درصد مربوط به طبقات پایین جامعه، ۳۲ درصد مربوط به طبقه متوسط و ۱۳ درصد آن‌ها مربوط به طبقه بالای جامعه بوده‌اند.

پژوهش. همچنین برای خبرگان: سابقه فعالیت در حوزه آموزش یا آسیب‌های اجتماعی، آشنایی با وضعیت مدارس هنرستانی در شهر کرج بوده است. ملاک‌های خروج: عدم همکاری یا ناتمام گذاشتن فرایند مصاحبه یا مرتب‌سازی عبارات، عدم تمایل به شرکت در مطالعه یا انصراف در هر مرحله از پژوهش. پس از تحلیل محتوای کیفی به روش تماتیک از مجموع ۶۵ عبارت کیو، ۳۸ عبارت به‌عنوان نمونه‌های نهایی انتخاب و با نظرسنجی از خبرگان تأیید گردید. برای ارزیابی روایی محتوایی، عبارات به‌دست‌آمده از مصاحبه‌ها با مبانی نظری مقایسه و تأیید شدند و ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش پایایی معادل ۰.۸۶ به دست آمد. در مرحله بعد، ۲۲ نفر با سابقه بیشتر در رفتارهای خشونت‌آمیز برای مرتب‌سازی کیو انتخاب شدند و از توزیع نرمال برای رتبه‌بندی عبارات استفاده شد. یافته‌ها سپس با روش تحلیل عاملی کیو تحلیل گردیدند. این نمودار حاوی ۳۸ خانه است و دامنه رتبه‌بندی از منفی ۵ برای خیلی مخالف تا مثبت ۵ برای خیلی موافق انتخاب‌شده است (۳۱). برای شناسایی ذهنیت مشارکت‌کنندگان، از آنان

جدول ۱. مشخصات شرکت‌کنندگان در مطالعه

متغیرها	فراوانی	درصد
سن	۱۶ سال و کم‌تر	۳۱/۸
	۱۷ سال	۴۰/۹
	۱۸ سال و بالاتر	۲۷/۳
	جمع کل	۱۰۰
دامنه سنی: ۱۵ تا ۱۹ ساله		
پایه تحصیلی	دهم	۳۱/۸
	یازدهم	۳۱/۸
	دوازدهم	۳۶/۴
	جمع کل	۱۰۰
پایگاه اقتصادی و اجتماعی ^۱	پایین	۵۴/۶
	متوسط	۳۱/۸
	بالا	۱۳/۶
	جمع کل	۱۰۰

۱. برای تعیین پایگاه اقتصادی و اجتماعی مشارکت‌کنندگان، ملاک‌های اشتغال والدین، وضعیت مسکن، محله سکونت و سواد والدین در نظر گرفته شده است.

تحلیل عاملی کیو

پس از تکمیل نمودارهای کیو توسط شرکت کنندگان، داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی به نرم افزار SPSS نسخه ۲۵ وارد و تحلیل شدند. در این پژوهش، تحلیل عاملی با روش مؤلفه‌های اصلی و چرخش عامل‌ها با روش واریماکس صورت گرفت. مقدار KMO برابر با ۰.۷۴ و آماره بارتلت ۳۸۵.۳ با سطح معناداری ۰.۰۰۱ مناسب بودن داده‌ها را برای تحلیل

عاملی تأیید کرد. از میان ۳۸ گویه و ۲۲ نفر شرکت کننده، ۸ عامل استخراج شد که این عوامل در مجموع ۷۲.۲۳ درصد از کل واریانس متغیرها (دیدگاه‌های شرکت کنندگان درباره علل خشونت‌ورزی) را تبیین کردند (جدول ۲). در خروجی اشتراکات تمامی مقادیر بالاتر از ۰.۵ بودند؛ بنابراین، به دلیل اشتراک بالای افراد، نیازی به حذف پاسخ‌دهندگان وجود ندارد.

جدول ۲. عامل‌ها، مقادیر ویژه و درصد واریانس تبیین شده

Component	Total Variance Explained								
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4.131	18.778	18.778	4.131	18.778	18.778	2.694	12.247	12.247
2	2.802	12.736	31.514	2.802	12.736	31.514	2.377	10.804	23.051
3	1.989	9.043	40.557	1.989	9.043	40.557	2.289	10.404	33.455
4	1.621	7.369	47.925	1.621	7.369	47.925	1.998	9.083	42.538
5	1.577	7.166	55.092	1.577	7.166	55.092	1.904	8.655	51.193
6	1.457	6.622	61.714	1.457	6.622	61.714	1.611	7.321	58.514
7	1.249	5.675	67.389	1.249	5.675	67.389	1.517	6.896	65.410
8	1.064	4.835	72.225	1.064	4.835	72.225	1.499	6.815	72.225
9	.910	4.137	76.362						
10	.861	3.914	80.276						
11	.806	3.663	83.939						
12	.572	2.600	86.539						
13	.517	2.352	88.891						
14	.492	2.236	91.127						
15	.370	1.681	92.809						
16	.325	1.479	94.288						
17	.320	1.453	95.740						
18	.299	1.359	97.099						
19	.219	.994	98.093						
20	.168	.761	98.855						
21	.137	.621	99.476						
22	.115	.524	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

شناسایی ذهنیت مشارکت‌کنندگان

روش‌شناسی کیو به شناسایی ذهنیت‌های مشابه و دسته‌بندی آن‌ها می‌پردازد. همچنین، بر اساس خروجی آزمون تحلیل عاملی اکتشافی و ماتریس بارهای عاملی چرخش یافته،

پاسخ به دو پرسش کلیدی فراهم می‌شود: (۱) افراد در چند گروه (با ذهنیت‌های مشابه) قابل دسته‌بندی هستند؟ و (۲) هر فرد به کدام یک از این گروه‌ها تعلق دارد و به کدام افراد نزدیک‌تر است؟ (جدول ۳).

جدول ۳. ماتریس چرخش یافته عامل‌ها

الگوی ۱	الگوی ۲	الگوی ۳	الگوی ۴	الگوی ۵	الگوی ۶	الگوی ۷	الگوی ۸		
0.767	0.396	-0.096	-0.089	-0.087	-0.129	0.083	-0.029	p11	شرکت‌کننده ۱۱
0.760	-0.144	0.006	-0.274	0.185	0.070	-0.057	-0.042	p2	شرکت‌کننده ۲
0.666	0.258	0.211	0.196	0.065	-0.122	-0.234	0.158	p1	شرکت‌کننده ۱
0.654	-0.155	-0.266	0.376	0.111	0.113	0.257	-0.006	p13	شرکت‌کننده ۱۳
0.526	0.140	0.052	-0.121	-0.438	-0.245	0.256	0.339	p21	شرکت‌کننده ۲۱
0.442	0.348	0.413	0.383	-0.139	-0.176	-0.024	0.063	p5	شرکت‌کننده ۵
0.703	0.179	-0.087	0.178	0.017	-0.224	-0.081	0.253	p20	شرکت‌کننده ۲۰
0.693	0.198	0.003	0.010	0.248	0.336	0.162	-0.059	p15	شرکت‌کننده ۱۵
0.609	-0.052	0.358	-0.052	0.042	0.036	0.039	0.415	p3	شرکت‌کننده ۱۳
0.504	0.137	0.032	-0.413	0.389	-0.279	0.331	-0.052	p19	شرکت‌کننده ۱۹
0.736	0.133	-0.053	0.060	0.181	-0.096	-0.052	0.400	p12	شرکت‌کننده ۱۲
0.707	-0.104	0.038	0.038	0.304	0.047	0.408	0.091	p9	شرکت‌کننده ۹
0.636	0.287	-0.086	0.183	-0.352	0.111	-0.031	-0.096	p17	شرکت‌کننده ۱۷
0.581	0.032	0.088	0.200	-0.020	0.521	0.313	-0.194	p14	شرکت‌کننده ۱۴
0.781	0.121	-0.015	0.281	-0.023	-0.108	0.000	-0.108	p4	شرکت‌کننده ۴
0.634	-0.122	-0.139	-0.233	0.032	0.305	0.161	-0.139	p16	شرکت‌کننده ۱۶
0.582	0.129	0.406	-0.031	0.397	-0.051	-0.084	0.070	p10	شرکت‌کننده ۱۰
0.732	-0.029	0.182	0.028	-0.101	-0.136	0.244	-0.040	p7	شرکت‌کننده ۷
0.668	0.195	0.025	0.080	0.288	0.089	0.096	0.193	p22	شرکت‌کننده ۲۲
0.841	-0.023	0.094	0.013	-0.023	-0.029	0.019	-0.123	p18	شرکت‌کننده ۱۸
0.820	0.070	0.023	0.019	-0.057	-0.019	0.12	0.023	p6	شرکت‌کننده ۶
0.849	0.047	0.122	0.036	0.227	0.005	0.034	0.064	p8	شرکت‌کننده ۸

ذهنی هشتم را تشکیل داده‌اند.

تفسیر ذهنیت‌های شناسایی شده

پس از استخراج و چرخش عامل‌ها و تعیین بارهای عاملی معنادار، مرحله تفسیر عامل‌ها آغاز می‌شود. در تحلیل عاملی معمول، محقق می‌تواند با مراجعه به بارهای عاملی، عامل‌ها را تفسیر کند؛ اما در تحلیل کیو، این رویکرد به‌طور مستقیم امکان‌پذیر نیست زیرا بارهای عاملی فقط رابطه مشارکت‌کنندگان با عامل‌ها را نشان می‌دهند. برای تفسیر عامل‌ها و شناسایی ذهنیت‌های شرکت‌کنندگان، می‌توان از

همان‌طور که در جدول ۳ نشان داده شده است، شرکت‌کنندگان ۱، ۲، ۵، ۱۱، ۱۳ و ۲۱ الگوی ذهنی اول را شناسایی کرده‌اند. این الگوی ذهنی، با اختصاص ۱۲.۲۵ درصد از واریانس، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است. به ترتیب، شرکت‌کنندگان ۳، ۱۵، ۱۹ و ۲۰ به‌طور مشترک الگوی ذهنی دوم؛ شرکت‌کنندگان ۹، ۱۲، ۱۴ و ۱۷ به‌طور مشترک الگوی ذهنی سوم؛ شرکت‌کنندگان ۴، ۱۰ و ۱۶ به‌طور مشترک الگوی ذهنی چهارم؛ شرکت‌کنندگان ۷ و ۲۲ الگوی ذهنی پنجم؛ شرکت‌کننده ۱۸ الگوی ذهنی ششم؛ شرکت‌کننده ۶ الگوی ذهنی هفتم و شرکت‌کننده ۸ الگوی

امتیاز عاملی، آرایه‌های توافقی و آرایه‌های متمایزکننده استفاده کرد (۲۹). امتیاز عاملی پیوندی میان محتوای عبارات و عامل‌ها ایجاد کرده و امکان تفسیر عامل‌ها را فراهم می‌سازد. در جدول ۴، ۸ الگوی ذهنی با توجه به ماهیت گزاره‌ها نام‌گذاری و مهم‌ترین گزاره‌های موافق با هر الگو، شرکت‌کنندگان و واریانس تبیین‌شده هر ذهنیت ذکر شده است.

جدول ۴. الگوهای ذهنی، گزاره‌های موافقت، شرکت‌کنندگان و واریانس تبیین شده هر یک از ذهنیت‌ها

الگوهای ذهنی	مهم‌ترین گزاره‌های موافقت با الگوهای ذهنی	شرکت‌کننده	واریانس تبیین شده
الگوی ذهنی اول چالش‌های اقتصادی خانوادگی	مشکلات بی‌شمار زندگی، باعث خشونت‌ورزی دانش‌آموزان می‌شود مشکل مالی و خانوادگی در گرایش افراد به خشونت مؤثر است اختلاف طبقاتی باعث درگیری و خشونت بین دانش‌آموزان می‌شود اشتغال همزمان با تحصیل باعث گرایش دانش‌آموزان به خشونت می‌شود	۱۱-۲-۱-۱۳- ۲۱-۵	۱۲/۲۴۷
الگوی ذهنی دوم تعامل با دوستان خشونت‌ورز	تعاملات با دوستان، عامل درگیری و خشونت نوجوانان است رفیق‌بازی عامل درگیری و خشونت نوجوانان است پیروی از الگوهای رفتاری نامناسب، عامل خشونت نوجوانان است	۲۰-۱۵-۱۳- ۱۹	۱۰/۸۰۴
الگوی ذهنی سوم گسست عاطفی در خانواده	کمبود (خلا) محبت خانوادگی، عامل درگیری و خشونت فرزندان است. کاهش تعامل بین والدین و فرزندان، عامل درگیری و خشونت آن‌ها است رهاشدگی فرزندان، عامل درگیری و خشونت آن‌ها است ناخوانی والدین در راهنمایی فرزندان عامل درگیری و خشونت آن‌ها است کم‌کاری خانواده‌ها در تربیت فرزندان، عامل خشونت بچه‌ها است	۱۲-۹-۱۷-۱۴	۱۰/۴۰۴
الگوی ذهنی چهارم تشویق به خشونت‌ورزی	احساس می‌کنم فرد قدرتمندی هستم رفتارهای خشن در هنرستان، مورد تشویق دوستان قرار می‌گیرد رفتارهای خشن در محیط هنرستان، فراوان مشاهده می‌شود.	۴-۱۶-۱۰	۹/۰۸۳
الگوی ذهنی پنجم بی‌انگیزگی تحصیلی	خشونت‌ورزی یکی از عوامل اصلی افت تحصیلی هنرجویان است دانش‌آموزان دارای رفتارهای خشن علاقه‌ای به تحصیل در مدرسه ندارند اعتقادی به کاربرد درس‌های مدرسه، در زندگی‌ام ندارم	۷-۲۲	۸/۶۵۵
الگوی ذهنی ششم نمایش هویت قلدرمنشی	شرکت در درگیری‌ها برای کسب معروفیت در بین هنرجویان وجود دارد با شرکت در درگیری‌ها احساس بزرگی به آدم دست می‌دهد ایجاد دعوای ساختگی برای نشان دادن خود در بین هنرجویان وجود دارد.	۱۸	۷/۳۲۱
الگوی ذهنی هفتم میل به لذت طلبی	به خاطر میل به خوش‌گذرانی و لذت بردن، در درگیری‌ها شرکت می‌کنم دانش‌آموزان دارای رفتارهای خشن احساس می‌کنند با زورگویی به آرامش می‌رسند دانش‌آموزان دارای رفتارهای خشن، زورگویی را به‌عنوان کاری جالب می‌دانند.	۶	۶/۸۹۶
الگوی ذهنی هشتم بی‌سازمانی فردی و محیطی	فراهم نبودن سرگرمی و تفریح در محله، عامل درگیری و خشونت نوجوانان است سطح پایین تاب‌آوری اجتماعی، عامل درگیری و خشونت نوجوانان است. بیشتر دانش‌آموزان هنرستانی، عکس‌العمل تند رفتاری دارند	۸	۶/۸۱۵
۸ الگوی ذهنی			۷۲/۲۲۵

بحث (تحلیل الگوهای ذهنی)

پژوهش حاضر به کمک روش‌شناسی کیو و با بررسی دیدگاه‌ها و ذهنیت ۲۲ نفر از دانش‌آموزان دارای رفتارهای خشونت‌آمیز در محیط هنرستان‌های شهر کرج، موفق به شناسایی ۸ الگوی ذهنی مختلف در خصوص پدیده خشونت‌ورزی شد. الگوهای ذهنی مورد نظر به شرح زیر هستند:

الگوی ذهنی اول: چالش‌های اقتصادی خانوادگی: شرکت‌کنندگان این الگوی ذهنی معتقدند عواملی مانند مشکلات اقتصادی، اختلاف طبقاتی و مسائل مالی و خانوادگی از عوامل مهم در بروز رفتارهای خشونت‌آمیز در بین هنرجویان هستند. این الگو بر نقش مسائل اقتصادی و معیشتی تأکید دارد و بیان می‌کند که در جامعه‌ای که با این مشکلات روبه‌رو است، احتمال افزایش کنش‌های خشونت‌آمیز بیشتر است.

الگوی ذهنی دوم: تعامل با دوستان خشونت‌ورز: این الگو به تعاملات دوستانه با افرادی که رفتارهای خشونت‌آمیز دارند، اشاره دارد. تمایل به خوش‌گذرانی و لذت‌طلبی از طریق کنش‌های خشونت‌آمیز و رفیق‌بازی، از عوامل اصلی بروز خشونت در بین هنرجویان است. این گروه از دانش‌آموزان عموماً علاقه‌ای به تحصیل و مدرسه نشان نمی‌دهند.

الگوی ذهنی سوم: گسست عاطفی در خانواده: در این الگو، عواملی نظیر کمبود محبت خانوادگی، کاهش تعاملات میان والدین و فرزندان و ناتوانی والدین در هدایت فرزندان، زمینه‌ساز بروز خشونت هستند. این الگوی ذهنی به اهمیت محیط عاطفی و تربیتی خانواده اشاره دارد و بیان می‌کند که دوری خانواده از فضای تعاملی و صمیمی، به افزایش رفتارهای بزهکارانه در فرزندان منجر می‌شود.

الگوی ذهنی چهارم: تشویق به خشونت‌ورزی: این الگو به عواملی مانند بی‌تجربگی، تشویق به رفتارهای خشن در محیط هنرستان و احساس آرامش و قدرت ناشی از زورگویی

اشاره دارد. از دیدگاه این گروه، تکرار رفتارهای خشونت‌آمیز در هنرستان‌ها عاملی در شکل‌گیری رفتارهای خشن است. **الگوی ذهنی پنجم: بی‌انگیزگی تحصیلی:** عواملی نظیر افت تحصیلی، عدم علاقه به مدرسه و عدم اعتقاد به کارایی دروس در زندگی، در این الگو نقش دارند. هنرجویانی که علاقه‌ای به تحصیل ندارند، گرایش بیشتری به رفتارهای خشونت‌آمیز نشان می‌دهند.

الگوی ذهنی ششم: نمایش هویت قلدرمنشی: در این الگو، کسب شهرت، احساس بزرگی در درگیری‌ها و ایجاد دعواهای ساختگی برای جلب توجه، از جمله عواملی هستند که رفتارهای خشونت‌آمیز را در بین هنرجویان تحریک می‌کنند.

الگوی ذهنی هفتم: میل به لذت‌طلبی: این الگو به تمایل به خوش‌گذرانی، احساس آرامش از زورگویی و جذابیت فرضی آن اشاره دارد و این رفتارها را به‌عنوان عوامل مؤثر در بروز خشونت در بین دانش‌آموزان مطرح می‌کند.

الگوی ذهنی هشتم: فروپاشی محیطی و فردی: در این الگو، کمبود سرگرمی و تفریحات سالم در محله و سطح پایین تاب‌آوری اجتماعی از عوامل ایجاد رفتارهای خشونت‌آمیز دانسته شده‌اند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف شناسایی الگوهای ذهنی علل خشونت‌ورزی هنرجویان هنرستانی شهر کرج انجام شد. در این پژوهش، تعداد ۳۸ گویه مؤثر بر ذهنیت‌های افراد شرکت‌کننده شناسایی گردید. ذهنیت مشارکت‌کنندگان در ۸ الگوی ذهنی به شرح زیر قرار دارد: الگوی ذهنی اول؛ خشونت‌ورزی به خاطر چالش‌های اقتصادی خانوادگی (۱۲/۲۵)، الگوی ذهنی دوم؛ خشونت‌ورزی به خاطر تعامل با دوستان خشونت‌ورز (۱۰/۸)، الگوی ذهنی سوم؛ خشونت‌ورزی به خاطر گسست عاطفی در خانواده (۱۰/۴)، الگوی ذهنی چهارم؛ مورد تشویق قرار

گرفتن افراد دارای رفتارهای خشونت‌آمیز (۹/۰۸)، الگوی ذهنی پنجم؛ مشارکت در رفتارهای خشونت‌آمیز به خاطر بی‌انگیزگی تحصیلی (۸/۶۶)، الگوی ذهنی ششم؛ نمایش هویت قلدرمنشی با انجام کنش‌های خشونت‌آمیز (۷/۳۲)، الگوی ذهنی هفتم؛ خشونت‌ورزی به خاطر میل به لذت طلبی (۶/۹) و الگوی ذهنی هشتم؛ خشونت‌ورزی به علت فروپاشی فردی و محیطی (۶/۸) که این الگوها در مجموع ۷۲/۲۳ درصد واریانس علل خشونت‌ورزی در محیط‌های هنرستان‌ها را پوشش می‌دهند. مهم‌ترین الگوی ذهنی، خشونت‌ورزی به خاطر چالش‌های اقتصادی و خانوادگی بوده است.

نتایج الگوی ذهنی اول (چالش‌های اقتصادی خانوادگی) نشان می‌دهند که مشکلات اقتصادی، فقر، اختلاف طبقاتی و ناتوانی خانواده‌ها در تأمین نیازهای معیشتی، از مهم‌ترین دلایل خشونت‌ورزی در بین هنرجویان هنرستان‌های شهر کرج هستند. یافته‌های این الگو با نتایج تحقیقات یاری‌قلی و همکاران (۱۲)، احمدی (۱۳)، پارسامهر و همکاران (۱۴)، زارعی (۱۵)، لی و همکاران (۱۷)، سلیمس و همکاران (۲۰) و روانگ کانچاناستر و همکاران (۲۱) همسو است. این الگورا می‌توان با نظریه فشار اجتماعی تبیین کرد. این نظریه بیان می‌کند که وقتی نوجوانان به منابع مشروع برای رسیدن به اهداف مشروع (مثل موفقیت، رفاه و شأن اجتماعی) دسترسی ندارند، ممکن است از راه‌های غیرمشروع (از جمله خشونت) برای تخلیه فشار یا رسیدن به هدف استفاده کنند. نتایج الگوی ذهنی دوم (تعامل با دوستان خشونت‌ورز) نشان می‌دهد که معاشرت با دوستان دارای رفتارهای خشونت‌آمیز، میل به خوش‌گذرانی از طریق خشونت و گرایش به رفیق‌بازی، نقش مهمی در شکل‌گیری رفتارهای خشونت‌آمیز هنرجویان دارد. یافته‌های این الگو با نتایج تحقیقات صالح و همکاران (۱۰)، پارسامهر و همکاران (۱۴)، زارعی (۱۵)، لی و همکاران (۱۷) و سلیمس و همکاران (۲۰) هم‌راستا است. بر مبنای نظریه

یادگیری اجتماعی افراد، به‌ویژه نوجوانان، رفتارهای خود از جمله خشونت را از طریق مشاهده، تقلید و تعامل با اطرافیان خود (مخصوصاً گروه همسالان) یاد می‌گیرند. عدم وجود ساختارهای نظارتی قوی و تأثیرپذیری بالا از همسالان، زمینه یادگیری خشونت را فراهم می‌کند. در الگوی ذهنی سوم (گسست عاطفی در خانواده) کمبود محبت، ضعف تعامل والدین با فرزندان و ناتوانی در هدایت رفتاری نوجوانان از دلایل برجسته خشونت‌ورزی در این الگو هستند. نتایج این یافته با تحقیقات صالح و همکاران (۱۰)، یاری‌قلی و همکاران (۱۲)، احمدی (۱۳)، زارعی (۱۵)، لی و همکاران (۱۷)، آلوارز-گارسیا و همکاران (۱۸) و روانگ کانچاناستر و همکاران (۲۱) مشابه است. از منظر نظریه روان‌شناختی خشونت، کمبود محبت و نداشتن الگوی رفتاری سالم باعث بروز پرخاشگری می‌شود. بر اساس الگوی ذهنی چهارم (تشویق به خشونت‌ورزی) بی‌تجربگی، تقلید از زورگویی و احساس قدرت ناشی از اعمال خشونت، از عوامل تقویت خشونت در محیط هنرستان هستند. یافته‌ها نیز با نتایج تحقیقات یاری‌قلی و همکاران (۱۲)، زارعی (۱۵)، ماچادو و همکاران (۱۶) و روانگ کانچاناستر و همکاران (۲۱) همسو است. نظریه بی‌سازمانی اجتماعی این موضوع را به اختلال در نظم هنجاری مدرسه و نبود قوانین بازدارنده مرتبط می‌سازد. بر اساس الگوی ذهنی پنجم (بی‌انگیزگی تحصیلی) عدم علاقه به تحصیل، احساس بی‌فایده بودن دروس و افت تحصیلی منجر به خشونت‌ورزی می‌شود. یافته‌ها با نتایج مطالعات صادقی ده چشمه و همکاران (۹)، صالح و همکاران (۱۰)، احمدی (۱۳)، زارعی (۱۵)، لی و همکاران (۱۷) و پادپلا (۱۹) همسو است. نظریه «کنترل اجتماعی» و «بی‌سازمانی اجتماعی» به‌خوبی این الگو را توضیح می‌دهند. مدرسه به‌عنوان نهاد اجتماعی نقش کنترل رفتاری دارد؛ ضعف این نهاد، نوجوان را به حاشیه می‌کشاند و زمینه برای خشونت فراهم می‌شود. نتایج الگوی ذهنی ششم

شناسایی الگوهای ذهنی رفتارهای خشونت‌آمیز با استفاده...

(نمایش هویت قلدرمنشی) نشان می‌دهد نوجوانان از طریق دعوا و خشونت به دنبال جلب توجه، شهرت و احساس برتری هستند. نشان می‌دهد برخی نوجوانان خشونت را جذاب، هیجان‌انگیز و راهی برای خوش‌گذرانی می‌دانند. یافته‌های این بخش با نتایج تحقیقات حسینی و همکاران (۱۱)، ماچادو و همکاران (۱۶) و پادبلا (۱۹) همسو است. نظریه فشار اجتماعی و یادگیری اجتماعی می‌تواند برای تبیین این رفتار بکار گرفت. نوجوان در واکنش به محرومیت اجتماعی یا شکست تحصیلی، از زورگویی به‌عنوان راهی برای بازسازی شأن خود استفاده می‌کند. در محیط‌های فاقد ساختار کنترلی، این رفتارها تکرار و تقویت می‌شوند. نتایج الگوی ذهنی هفتم (میل به لذت طلبی) نشان می‌دهد برخی نوجوانان خشونت را جذاب، هیجان‌انگیز و راهی برای خوش‌گذرانی می‌دانند. یافته‌ها با نتایج مطالعات حسینی و همکاران (۱۱)، یاری‌قلی و همکاران (۱۲)، زارعی (۱۵) و ماچادو و همکاران (۱۶) هم‌راستا است. نظریه روان‌شناختی خشونت این رفتار را با ضعف کنترل درونی و میل به تخلیه هیجانی توضیح می‌دهد. نوجوانانی که فاقد آموزش‌های لازم برای کنترل هیجان هستند، رفتارهای پرخطر را راهی برای لذت می‌دانند. همچنین از منظر نظریه یادگیری اجتماعی، مشاهده لذت دیگران از خشونت، رفتار مشابه را در ذهن نوجوان طبیعی‌سازی می‌کند. لذا، از راه‌های مختلف باید زمینه مشغولیت نوجوانان در فعالیت‌های مثبت و سازنده فراهم گردد. درنهایت، نتایج الگوی ذهنی هشتم (بی‌سازمانی فردی و محیطی) نیز نشان می‌دهند که فقدان تفریح، امکانات اجتماعی و تاب‌آوری پایین، منجر به خشونت می‌شود. یافته‌های حاضر با نتایج تحقیقات صادقی ده چشمه و همکاران (۹)، حسینی و همکاران (۱۱)، یاری‌قلی و همکاران (۱۲)، پارسامهر و همکاران (۱۴)، زارعی (۱۵)، لی و همکاران (۱۷)، آلوآرز-گارسیا و همکاران (۱۸)، پادبلا (۱۹)، سلیبس و همکاران (۲۰) و روانگ کانچاناستر و همکاران

(۲۱) همسو است. این الگو با نظریه بی‌سازمانی اجتماعی قابل تبیین است. در مناطقی که نظم اجتماعی تضعیف‌شده، نهادهای حمایتی ناکارآمد هستند و فرد احساس رهاشدگی و بی‌پناهی می‌کند، احتمال بروز خشونت بیشتر می‌شود. همچنین، ضعف تاب‌آوری فردی نیز از دیدگاه روان‌شناختی منجر به رفتار پرخاشگرانه می‌شود.

بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود نهاد خانواده از طریق آموزش مهارت‌های فرزند پروری و حمایت از خانواده‌های کم‌برخوردار تقویت شود، زیرا چالش‌های اقتصادی و گسست عاطفی از علل مهم خشونت هستند. همچنین، با توجه به تأثیر تعامل با دوستان خشونت‌ورز، آگاه‌سازی نوجوانان در انتخاب دوست سالم از طریق برنامه‌های آموزشی و کارگاه‌های مشاوره‌ای ضروری است. بازنگری در برنامه‌های درسی و مشاوره‌ای هنرستان‌ها نیز می‌تواند با کاهش بی‌انگیزگی تحصیلی، خشونت‌ورزی را مهار کند. گسترش فعالیت‌های جایگزین مانند ورزش، هنر و مهارت‌آموزی نیز در تخلیه هیجان نوجوانان نقش مؤثری دارد. بهبود محیط‌های مدرسه‌ای و محله‌ای با تقویت زیرساخت‌های رفاهی و مشاوره‌ای می‌تواند از فروپاشی روانی و محیطی نوجوانان جلوگیری کند. همچنین، لازم است مدارس به ابزارهای شناسایی و مداخله زودهنگام در مورد نوجوانان پرخطر مجهز شوند. ایجاد تعامل میان خانواده، مدرسه و نهادهای حمایتی نیز برای اجرای مؤثر این راهکارها پیشنهاد می‌شود. درنهایت، انجام پژوهش‌های کیفی مکمل برای بررسی عمیق‌تر تجربه زیسته نوجوانان خشونت‌ورز و تحلیل عوامل فرهنگی و رسانه‌ای توصیه می‌گردد. این پیشنهادها می‌توانند مبنایی برای طراحی برنامه‌های جامع پیشگیری از خشونت در هنرستان‌ها باشند.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی مرکز تحقیقات عوامل

مسئولین و کارکنان معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی البرز تشکر و قدردانی می‌شود.

اجتماعی مؤثر بر سلامت (SDH) با کد اخلاق IR.ABZUMS. REC.1401.208 و از حمایت مالی معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی البرز برخوردار است. بدین وسیله از

References

- Moini M. Sociological investigation of social and communication skills effective in preventing risky behaviors of young people (Shiraz city case study),. PhD dissertation in sociology, Shiraz University, Faculty of Economics, Management and Social Sciences, Department of Social Sciences 2014. [Persian]
- Wright DR, Fitzpatrick KM. Social capital and adolescent violent behavior: Correlates of fighting and weapon use among secondary school students. *Social Forces*. 2006;84(3):1435-53.
- Guerra NG, Rowell Huesmann L, Spindler A. Community violence exposure, social cognition, and aggression among urban elementary school children. *Child development*. 2003;74(5):1561-76.
- Boxer P, Sloan-Power E. Coping with violence: A comprehensive framework and implications for understanding resilience. *Trauma, Violence, & Abuse*. 2013;14(3):209-21.
- Strøm IF, Thoresen S, Wentzel-Larsen T, Dyb G. Violence, bullying and academic achievement: A study of 15-year-old adolescents and their school environment. *Child abuse & neglect*. 2013;37(4):243-51.
- Benbenishty R, Astor RA. School violence in context: Culture, neighborhood, family, school, and gender: Oxford University Press; 2005.
- Espelage DL, Low SK, Jimerson SR. Understanding school climate, aggression, peer victimization, and bully perpetration: contemporary science, practice, and policy. *School psychology quarterly*. 2014;29(3):233.
- Sampson RJ, Raudenbush SW. Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods. *American journal of sociology*. 1999;105(3):603-51.
- al. SDe. The Relationship between Educational Justice and Violence (Case Study: Secondary Schools, District 1 of Shahrekord),. *Journal of Continuity and Social Change*. 2023;2(1):183-98. [Persian]
- al. Se. The role of social behaviors and consequences of violence: a qualitative study with a grand theory approach,. *Journal of Behavioral Science Research*. 2020;19(2):204-10.
- al. He. Sociological study of the impact of lifestyle on aggression and urban vandalism of teenagers and young people in Lorestan province. *Quarterly Journal of Cultural Society*. 2018;10(2):1-28.
- al. YQe. »Teachers' experiences of the underlying factors of violence in schools: a phenomenological study«,,. *New Educational Ideas Quarterly*. 2017;14(1):159-97.
- Ahmadi C. Investigating the level of verbal violence among secondary school students in Marivan city and the influencing factors,. master's thesis, Tabriz University 2016. [Persian]
- al. Pe. The relationship between the social bond created by the family and the interpersonal violence of male adolescents in Yazd city. *Family Research Quarterly*. 2009;6(21). [Persian]
- Zarei A. Factors affecting the violence of boys' high school students in Tehran,. Master's thesis, Shahid Beheshti University. 2003. [Persian]
- Machado B, Caridade S, Araújo I, Faria PL. Mapping the cyber interpersonal violence among young populations: A scoping review. *Social Sciences*. 2022;11(5):207.
- Le P-A, Hoang VM, Tran TTH, Khuong QL, Takeuchi M, Nguyen TL, et al. Violence and non-fatal injuries among Vietnamese in-school adolescents: national prevalence estimates and associated factors. *International journal of injury control and safety promotion*. 2022;29(2):197-206.
- Álvarez García D, Núñez Pérez JC, García Fernández T, Barreiro Collazo A. Individual, family, and community predictors of cyber-aggression among adolescents. *European journal of psychology applied to legal context*. 2018.
- Padilla JC. Examining Associations Between School Programming and Violence in Schools: California State University, Long Beach; 2016.
- Celbiş O, Karaoğlu L, Eğri M, Özdemir B. Violence among high school students in Malatya: a prevalence study. *Turkish Journal of Medical Sciences*.

- 2012;42(2):343-50.
21. Ruangchanasetr S, Plitponkarnpim A, Hetrakul P, Kongsakon R. Youth risk behavior survey: Bangkok, Thailand. *Journal of adolescent health*. 2005;36(3):227-35.
 22. Organization WH. Global status report on preventing violence against children 2020. 2020.
 23. García-García J, Ortega E, De la Fuente L, Zaldívar F, Gil-Fenoy MJ. Systematic review of the prevalence of school violence in Spain. *Procedia-social and behavioral sciences*. 2017;237:125-9.
 24. Siegel LJ. *Criminology: Theories, patterns, and typologies*: Wadsworth Belmont, CA; 2001.
 25. Akers RL, Jensen GF. The empirical status of social learning theory of crime and deviance: The past, present, and future. *Taking stock*. 2017:37-76.
 26. Ahmadi H. *Sociology of Deviations*,. Tehran, Samit Publications 2004. [Persian]
 27. Cho S. Mediating the strain-bullying perpetration relationship with impulsivity and social learning: Later sexual harassment and teen dating violence among midwestern middle school students. *Journal of school violence*. 2021;20(3):301-22.
 28. Moeidfar S. *Iran's social issues (sociology of strata and vulnerable groups)*,. Science Publishing 2009.
 29. Khoshgavian Fard A. *Q methodology*,. Tehran: Research Center of Islamic Republic of Broadcasting Publications 2006. [Persian]
 30. Bazargan A. *An introduction to qualitative and mixed research methods: common approaches in behavioral sciences*,. Tehran: Didar Publications 2007. [Persian]
 31. Danai Fard HH, S Y and the Sheikhs, R. *Q Methodology: Theoretical Foundations and Research Framework*,. Tehran: Safar Publications 2012. [Persian]

Identifying Mental Patterns of Violent Behavior among Vocational High School Students using Q Methodology

Tahereh Soleimannejad¹, Mohammad Soleimannejad^{2*}

Abstract

Background and objective: The health of students, as key assets in any society, holds special significance. Strategic planning to foster socialization and reduce violent behaviors among students can have a profound impact. This study aims to identify mental patterns influencing the causes of violent behaviors among technical high school students in Karaj.

Methods: The present study is applied in terms of purpose and exploratory in terms of nature and method and was conducted using a mixed method (qualitative-quantitative). Data were collected through structured interviews and Q-table. In the qualitative part, 25 students and school staff were interviewed and using thematic analysis, views were extracted in the form of 65 statements and 38 items. In the quantitative part, cards containing these statements were presented to 22 students with violent behaviors and mental patterns were extracted using Q-factor analysis and Varimax rotation.

Findings: The results identified eight mental patterns as the primary causes of violent behaviors. Based on the explained variance, these patterns include, respectively, family economic challenges, association with violent peers, emotional disconnection within the family, encouragement of violent behavior, lack of academic motivation, desire to display a dominant identity, hedonistic tendencies, and environmental and individual breakdowns.

Conclusion: The identified mental patterns provide insights into the root causes of student violence and can serve as a foundation for designing effective educational and social interventions.

Keywords: Conservatory, Mental Patterns, Q Methodology, Students, Violence.

1. Social Determinants of Health Research Center, Alborz Medical Sciences, Karaj, Iran

2*. Corresponding author. Assistant Professor, Department of Social Sciences Education, Farhangian University, P.O. Box 14665-889, Tehran, Iran msdt59@yahoo.com